

10. ATATÜRK VE TARIM

Cumhuriyet Hükümeti, ülkede çok ağır ve elverişsiz koşullar içinde bocalayan, güçsüz bir çiftçilik bulmuştu. Halkın % 90'ı köylü ve çiftçiydi. Cumhuriyetin esas amacı: Büyük ve ileri millet olarak var olmak ve var kalmaktı. Bunu gerçekleştirebilmek için Türkiye'nin ekonomik olarak kurulması, donatılması, korunması ve tüm halkın refaha kavuşturulması lazımdı. Bunların yapılabilmesi için köy ve tarım hayatında esaslı ve canlı bir kalkınma kaçınılmazdı.

Osmanlı İmparatorluğu' nun yıkılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti, az gelişmişliğin tipik niteliklerine sahipti. Ekonomi hemen hemen tümüyle tarıma dayanıyordu. Tarım kesiminin ve ülke nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan tarım alanında çalışanların, az gelişmiş bir ekonomideki önemini gören Atatürk, bu tutumuna ölüncüye kadar sürdürmüştür.

Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti başkanı olan Atatürk 1923 yılında yayınladığı 9 maddelik beyannamede tarımla ilgili olarak şunlara yer vermişti:

- a) Ülkede emniyet ve huzurun korunması en önemli görevdir.
- b) Aşar Vergisiyle ilgili olarak halkın şikayetçi ve mağdur olduğu noktalar yeniden düzenlenecektir.
- c) Tütün tarımı ve ticaretiyle ilgili, milletin en fazla yararlanmasını sağlayacak şekilde önlem alınacaktır.
- d) Maliye, çiftçilere, sanayi ve ticaretle uğraşanlara, işi olanlara kolaylıkla borç verecek şekilde düzenlenecektir.
- e) Ziraat Bankası'nın sermayesi artırılarak, çiftçilere daha kolay ve fazla yardım edebilmesi sağlanacaktır.
- f) Ülke tarımı için bol miktarda tarım makinaları ithal edilip, çiftçilerin bunlardan kolaylıkla yararlanmaları temin edilecektir.
- g) Hammaddesi ülkemizde bulunan mamulleri üretmek için korumacılık, teşvik ve ödüllendirme için önlemler alınacaktır.
- h) Ormanlarımızın fenni gelişmelere göre işletilmesi ve bunlardan yararlanılması, hayvanlarımızın ıslah ve çoğaltılmasını sağlayacak esaslar ortaya konacaktır.

Atatürk'ün tarım ve tarımcıya verdiği önem, tarımla ilgili aşağıdaki veciz ifadelerinden açıkça anlaşılmaktadır:

- Milli ekonominin temeli ziraattır.
- Selameti hakikiyeye ermek istiyorsak, çok kan dökerek kazandığımız muzafferiyetlerden sonra çok fedakarlık yaparak tarım, ticaret, sanat sahasında ehemmiyetli adımlarla yürümeğe bakalım.
- Eğer milletimizin ekseriyeti azamisi çiftçi olmasaydı bugün dünya yüzünde bulunmayacaktık.

-Kılıç kullanan kol yorulur, nihayet kılıcı kınına koyar ve belki kılıç küflenmeye mahkum olur. Saban kullanan kol ise gün geçtikçe daha kuvvetlenir ve daha çok kuvvetlendikçe daha çok toprağa malik ve sahip olur.

-Çiftçi ve çoban bu millet için unsuru aslidir.

-Milletleri vatanlarında takarrür ettirmenin, millete istikrar vermenin vasıtası sabandır.

-Kılıç ile futuhat yapanlar, sabanla futuhat yapanlara mağlup olmaya ve binnetice terki mevki etmeğe mecburdurlar.

-Köylünün netaiç ve semeratı mesaisini kendi menfaati lehine haddi azamiye iblağ etmek siyaseti iktisadiyemizin ruhu esasisidir.

-Kılıç ve saban: Bu iki fatihten birincisi, ikincisine daima mağlup oldu.

Atatürk'ün eseri olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin o dönemdeki programında, tarımla ilgili şu konular yer almaktadır:

-İktisadi amaçlara hizmet edecek büyük su işi idealimizdir. Küçük su işlerini başarmak ilk hedeflerimizdendir.

-Toprak ürünlerinden başta gelen buğdayın fiyatını değerinden aşağı düşürmemek, gerek üretici gerekse tüketici aleyhine olabilecek değişiklikleri önlemek için alınan önlemleri daha genişletmek dikkate aldığımız konulardan biridir. Bunun için başlanılan silo ve ambarlar yapmak işine devam edeceğiz. Yurt müdafaası ve beklenmedik kuraklık yardımlarına yetişmek için buğday stoku bulundurmak bir görevdir.

-Toprak ürün ve meyvelerimizi, ihracata elverişli tiplere çevirmek ve ülke içindeki sanayinin gereksinimi olan miktar ve özellikle hammaddeler yetiştirilmesine önem veririz. Bunun için tohum ıslahı, fidanlık ve aşı işleriyle sıkı bir şekilde uğraşırız.

-Tarım sanayinin ilerlemesi, baş işlerimizdendir.

-Üreticilerin emeklerini korumak için hayvan ve bitki hastalık ve düşmanlarıyla uğraşacağız.

-Hayvancılığın teşvikine, ıslahına, çoğaltılmasına ve hayvan ürünleri sanayinin ilerlemesine çalışılacaktır.

-Her Türk çiftçisini yeterli toprak sahibi yapmak ana gayelerimizdendir. Topraksız çiftçiye toprak dağıtmak için bununla ilgili istimlak kanunları çıkarmak lazımdır.

1920'ler Türkiye'sinde, ekonominin dayandığı tarım, son derece geri idi. İlkel bir düzeydeydi. Köylerde elektrik, akarsu ve kanalizasyon yoktu. Tarım sabanla yapılıyor, suni gübre kullanılmıyordu. Köylerin çoğuna yol yoktu ve izlerden gidilip, geliniyordu. Küçük çiftçi ürününü pazarlayamıyor ve aracılardan sömürüsüne uğruyordu. Tefecilerin eline düşen köylüler, varlıklarını zor kurtarabiliyorlardı. Köylü kendi çevresine kapanmıştı ve iktisadi güvenliğini ağa himayesinde arıyordu. Hayat tarzı zati ekonomiydi ve köylü ürettiğinin büyük bir kısmını kendi tüketiyordu. Toprakla geçinenlerin çoğu ilaç ve giysi alabilecek ekonomik güce sahip değillerdi.

Tarım kesiminin vergi yükü de ağırdı. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk bütçelerinde, sağlanan gelirin % 20'sinden fazlası Aşar Vergisi'nden geliyordu. Cumhuriyetin ikinci yılında (Şubat 1925) Aşar kaldırılırken, yine tarım kesimi için ağır bir yük oluşturan yol ve hayvan vergisinin varlığını 1950'lere kadar koruduğunu görürüz. Bunlara ek olarak köylünün küçük görülmesi, önemsenmemesi, hatta aşağılanması yaygın bir davranıştı.

Tarımda, kalkınmanın gerçekleştirilmesi güç, fakat hayati bir konuydu. Bunun için tarımın sağlam temeller üzerinde yeniden tesisi gerekiyordu. Cumhuriyetin tarım politikası tamamen bu yolda geliyordu. Tarımın kalkındırılması için ülke içinde huzur ve emniyetin tesisi, çiftçiye koruyacak kanunların toplanması, aşarın kaldırılması, vergilerin indirilmesi, kara ve demiryollarının yapılması, bataklıkların kurutulması, sulama şebekelerinin yapımı, okulların artırılması, yeni Türk harfleri, üreticiye değer fiyatı sağlayacak ticaret ve sanayileşme politikası gibi işler kısa sürede gerçekleştirildi.

Atatürk'ün 1922 yılındaki şu ifadeleri onun tarıma ve çiftçiye verdiği önemi açıkça ortaya koymaktadır: “Türkiye'nin sahibi ve efendisi kimdir? Bunun cevabını derhal birlikte verelim: Türkiye'nin asıl sahibi ve efendisi, gerçek üretici olan köylüdür. O halde, herkesten daha çok refah, mutluluk ve servete hak kazanan ve layık olan da köylüdür. Bu nedenle, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin izleyeceği yol, bu temel amacın sağlanması yönünde olmalıdır.

Diyebilirim ki, bugünkü felaket ve sefaletin tek nedeni bu gerçeği bilmememizdir. Gerçekten, yedi yüzyıldan bu yana dünyanın çeşitli yerlerine aktararak, kanlarını akıttığımız, kemiklerini değişik topraklarda bıraktığımız, emeklerini ellerinden alarak boş yere sarfettiğimiz ve buna karşılık devamlı hakaret ederek küçük gördüğümüz, fedakarca ve karşılıksız olarak verdiklerini, nankörce ve küstah bir zorbalıkla karşıladığımız, kendisini uşak durumuna düşürmek istediğimiz bu gerçek mal sahibi önünde, bugün büyük bir utanç ve saygıyla, gerçek yerimizin ne olduğunu bilerek, esas duruşumuzu alalım”.

Tarım kesiminin ağırlıklı önem taşıdığı az gelişmiş bir ekonomide Atatürk, özellikle tarımsal faaliyetleri küçümseyen, tarımda çalışanları hor gören yerleşmiş ve yaygın anlayışa bütün gücüyle karşı çıkmıştır. Böylece, öncelikle ekonomide tarımı ve bu kesimde çalışanları yücelterek bir görüş değişmesini yaratmaya çalışmış, bunun gerçekleşebilmesi için yapılması gerekenleri şöyle ifade etmiştir: “Milletimiz çiftçidir. Milletin çiftçilikteki emeğini, çağdaş iktisadi önlemlerle en yüksek düzeye çıkarmalıyız. Köylünün çalışması sonunda elde edeceği emek karşılığını, onun kendi çıkarına olmak üzere yükseltmek, ekonomi politikamızın temel ruhudur. Bu nedenle bir yandan çiftçinin çalışmasını geliştirecek, daha yararlı duruma getirecek bilgiyi vermek, onun teknik araçları kullanmasını sağlayarak makinanın yaygınlaşmasına çalışırken, diğer yandan, onun emeğinin sonuçlarından yüksek düzeyde

yararlanması için, gerekli ekonomik önlemlerin alınması zorunludur: Şimdiye dek yapılan yolsuzluklar, çağdaş teknik araçların olmayışı, pazarlama şeklinin çiftçiden yana bulunmaması ve hükümetin çıkardığı yasalarla çiftçiyi koruyamaması gibi engellerin tümüyle ortadan kaldırılması zorunluluğu vardır”.

Büyük önder Atatürk 1 Kasım 1937’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde yaptığı açış konuşmasında şöyle demiştir: “Ulusal ekonominin dayanağı tarımdadır. Bunun içindir ki, tarımda kalkınmaya büyük önem vermekteyiz. Köylere kadar yayılacak programlı ve pratik çalışmalar, bu amaca erişmeyi kolaylaştıracaktır. Fakat bu yaşamsal işi, yerinde bir şekilde amacına ulaştırabilmek için, ilk önce, sağlam araştırmalara dayalı bir tarım politikası saptamak ve onun için de, her köylünün ve bütün vatandaşların kolayca kavrayabileceği ve severek uygulayabileceği bir tarım düzeni kurmak gerekir”.

Uygulanacak olan tarım politikasında yer alabilecek bazı önlemler şunlardır:

- a) Bütün çiftçilerin kullandıkları iş araçlarını artırmak.
- b) Ülkeyi iklim, su ve toprak verimi bakımından bölgelere ayırmak.
- c) Bu bölgelerin her birinde, köylülerin gözleriyle görebilecekleri çalışmalar için örnek tutacakları verimli, modern, pratik tarım merkezleri kurmak.
- d) Devletin yönettiği çiftliklerin ve bunların içinde yer alan türlü tarım-endüstri kurumlarıyla, yeni kurulacak tarım merkezlerini geniş işletme kurumu biçiminde birleştirmek.
- e) Ülkede topraksız çiftçi bırakmamak.
- f) Bir çiftçi ailesini geçindirebilen toprağın hiçbir neden ve suretle bölünemez bir nitelik taşıması.
- g) Büyük çiftçi ve çiftlik sahiplerinin işletebilecekleri toprak genişliğini, arazinin bulunduğu bölgenin nüfus yoğunluğu ve toprağın verim derecesine göre sınırlamak.

Tam anlamıyla tarımsal nitelikli az gelişmiş bir ülke olan Türkiye, ulusal gelirin 3/4’üne yakın kısmını tarım kesiminden sağlıyordu. Zaman içinde tarım kesiminin payı %50’nin altına düşmüş, böylece tarım ulusal gelirin kaynaklandığı tek sektör olmaktan çıkmıştı.

1938 yılında ekilebilir arazinin %14’ü çiftçilerin ancak 1/4’ünün elinde bulunuyordu. 1945’de çiftçilerin %7’sinin toprağı yeterli miktardaydı. Türkiye Cumhuriyeti eski Osmanlı borçlarını ödemeyi üstlenmişti. Tüm Osmanlı borçlarının %67’sini üzerine almış, toplam 86 milyon altın lira borç ödemiştir. Bu borçların ilk taksitleri 1929 yılı ihracat gelirinin %10’unu, devlet bütçesinin ise %8’ini tutmaktaydı. Borçlar ancak 1954 yılında bitirilebilmiştir.

8 Kasım 1937 tarihli I.Celal Bayar Hükümetinin programında

Atatürk'ün tarımla ilgili düşünceleri dört ana grupta ele alınmıştır:

- a) Topraksız çiftçi bırakmamak.
- b) İş araçlarını artırmak, iyileştirmek ve korumak.
- c) Tarım bölgelerine göre özel önlemler almak.
- d) Çok iyi ve ucuz ürün elde etmek.

Atatürk, ülkenin o günkü durumuyla, kullanabileceği önemli bir potansiyel kaynak olarak tarımı geliştirip, iktisadi kalkınmaya ilk hareket imkanını sağlamak düşüncesinde olabilir.

Atatürk her alanda olduğu gibi çiftçilik sahasında da Türk milletine rehberlik etmiş, uygulamanın bizzat içinde bulunmuştur. 1925 yılının ilkbahar'ında Atatürk, ülkenin tanınmış tarımcılarından bir grubu çağırarak, onlara, ağaçsız ve çorak Ankara'nın yakınında büyük bir çiftlik kurmak istediğini ve böyle bir çiftlik için yer aramalarını emretti. Çiftlik yeri aranırken üzerinde en az durulan yer bugünkü Atatürk Orman Çiftliğinin bulunduğu bölgeydi. Burası bataklık, çorak, fakir bir yer olup çiftlik kurmak için gerekli özelliklerden hemen hemen hiçbirini taşııyordu. Heyet incelemelerini tamamlayıp, sonuçları Atatürk'e sunduğunda, Atatürk bugünkü AOÇ'nin bulunduğu yeri işaret ederek: Burayı gezdiniz mi? diye sormuştur. Burasının uygun olmadığı söylendiğinde Atatürk şu cevabı vermiştir: "İşte istediğiniz yer böyle olmalıdır. Ankara'nın kenarında hem bataklık, hem çorak, hem de fena yer. Bunu biz ıslah etmezsek kim gelip ıslah edecektir?". Atatürk, tarım uzmanlarından en iyi toprak değil en kötü toprak raporunu almak için yararlanmıştır. Onun aradığı, çiftlik arazisi değil, büyük yurt yapısını kurarken, insan ile toprak arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkiden doğan beraberliği, koşulların uygun olmadığı bir noktada bile çözümlenmenin mümkün olduğunu kanıtlamaktı.

Atatürk Orman Çiftliği arazisinde tarım olanakları hakkında, Ziraat Vekaleti uzmanlarından Schmid: "Bu öyle bir teşebbüstür ki, elverişsiz toprak ve iklim şartları altında burada ya sabır tükenir yahut para!" demişti. Atatürk, AOÇ'nde ilmin o güne kadar ulaştığı gelişmeler ve insan iradesinin etkisiyle yeni bir aşama ilave etmek istiyordu. AOÇ sadece üretimle kalmamış, ürettiği maddeleri piyasaya sürmüştür. 1929 Dünya Ekonomik krizinden sonra bu da yeterli görülmemiş, açılan satış mağazaları, işlettiği bahçe ve gazinolarla ürettiklerini, değerlendirme konusunda çok mesafe almıştır. AOÇ, tarımın en çetin şartlar altında bile nasıl yapılabileceğini gösteren bir eser olmaktan başka, Atatürk'ün önem verdiği bir konudur. Atatürk'ün, traktör sürdüğü gösteren fotoğraf, AOÇ'de çekilmiştir.

Atatürk, bütün çiftliklerini ve diğer mülklerini devlete hediye etmiştir. Atatürk 11 Mayıs 1938 Çarşamba günü saat 11⁰⁰ de çiftliklerinin ve mülklerinin devlete devir işlemleri için Tapu İdaresi'ne hazırlanmasını emrettiği resmi evrakları, AOÇ sınırları içinde bulunan Marmara Köşkü'nde imzalanmıştır.

Atatürk'ün çiftliklerini hazineye devretmek için Başbakanlığa yazdığı 11.06.1937 tarihli mektup aşağıda verilmiştir:

"Başvekalete

Malum olduğu üzere, ziraat ve zirai iktisat sahasında fenni ve ameli tecrübeler yapmak maksadile muhtelif zamanlarda memleketin muhtelif mintakalarında müteaddit çiftlikler tesis etmişim.

Onüç sene devam eden çetin çalışmaları esnasında faaliyetlerini; buldukları iklimin yetiştirdiği her çeşit mahsulattan başka, her nevi ziraat sanatlarına da teşmil eden bu müesseseleri ilk senelerden başlayan bütün kazançlarını inkişafına sarfederek büyük küçük müteaddit fabrika ve imalathaneler tesis etmişler, bütün ziraat makine ve aletlerini yerinde ve faydalı şekilde kullanarak bunların hepsini tamir ve mühim bir kısmını yeniden imal edecek tesisat vücuda getirmişler, yerli ve yabancı bir çok hayvan ırkları üzerinde çift ve mahsul bakımından yaptıkları tetkikler neticesinde, bunların muhite en elverişli ve verimli olanlarını tesbit etmişler, kooperatif teşkili suretile veya aynı zahiyette başka suretlerle civar köylerle beraber faydalı şekilde çalışmışlar, bir taraftan da iç ve dış piyasalarla daimi ve sıkı temasta bulunmak suretile, faaliyetlerini ve istihallerini bunların isteklerine uydurmuşlar ve bugün her bakımdan verimli, olgun ve çok kıymetli birer varlık haline gelmişlerdir. Çiftliklerin, yerine göre araziyi ıslah ve tanzim etmek, muhitlerini güzelleştirmek, halka gezecek, eğlenecek ve dinlenecek sıhhi yerler, hiylesiz ve nefis gıda maddeleri temin eylemek, bazı yerlerde ihtikarla fiili ve muvaffakiyetli mücadelede bulunmak gibi hizmetleri de zikre şayandır.

Bünyelerinin metanetini ve muvaffakiyetlerinin temelini teşkil eden geniş çalışma ve ticari esaslar dahilinde idare edildikleri ve memleketin mintakalarında da, mümesilleri tesis edildiği taktirde, tecrübelerini müsbet iş sahasından alan bu müesseselerin ziraat usüllerini düzeltme, istihsalatı arttırma ve köyleri kalkındırma yolunda devletçe alınan ve alınacak olan tedbirlerin hüsnü intihap ve inkişafına çok müsait birer amil ve mesnet olacaklarına kani bulunuyorum ve bu kanaatle, tasarrufum altındaki bu çiftlikleri bütün tesisat, hayvanat ve demirbaşları ile beraber hazineye hediye ediyorum. Çiftliklerin arazisi ile tesisat ve demirbaşına mücmel olarak gösteren bir liste ilişiktir.

Muktazi kamuni muamelenin yapılmasını dilerim. 11.06.1937"

Atatürk 1937 yılında, çiftliklerini Hazine'ye bağışlaması üzerine Başbakan İsmet İnönü'ye yazdığı mektupta şu ifadelere yer vermiştir:

"Başvekil İsmet İnönü'ye;

Hatırlarsınız, Türk köylüsünün Türkün efendisi olduğunu söylediğim zamanı. Ben o efendinin arzu ve iradesi altında senelerden beri çalışmış olan bir hadimim. Şimdi beni çok heyecana getiren hadise Türk köylüsüne naçizane olsa

da ufak bir vazife yapmış olduğumdur. Mevzubahis olan hediye yüksek Türk milletine benim asıl vermeyi düşündüğü hediye karşısında hiçbir kıymeti haiz değildir. Ben icabettiği zaman en büyük hediyem olmak üzere Türk milletine canımı vereceğim”.

Atatürk, Atatürk Orman Çiftliğinin yanında Yalova’da Millet ve Bahçeci Çiftlikleri, Silifke’de Tekir ve Şövalye Çiftlikleri, Dört Yol’da Basamak Çiftliği ile portakal bahçeleri, Tarsus’ta Piloğlu Çiftliği’ni de devlete bağışlamıştır. 1930’lu yılların başında, sanayileşme ve makineleşme hareketi uygulamaya konulmuştur. Tarım ürünlerini kıymetlendirmek ve sanayileşmiş ülkelerin fiyat oyuncağı olmaktan, yarı sömürü durumundan kurtulmak için ülkede hammaddesi mevcut sanayi ön plana alınmış, bu şekilde tarımın himayesi düşünülmüştür.

Ülkenin ihtiyaç duyduğu sanayii zaman geçirmeden kurmak için, sanayi ülkelerinin, tarım ülkelerini her zaman hammadde üreticisi durumunda bırakmak politikalarından kurtulmanın yanında, gittikçe ağırlaşan döviz sıkıntısı, hammaddelerin dünya piyasalarında gittikçe düşen fiyatları karşısında Türk işçi ve çiftçisine daha kârlı faaliyet sahaları bulmak düşüncesi, genel konjonktür sebebiyle muhtaç olacağımız fenni tesisatın uygun ekonomik şartlarla temininin mümkün olması gibi sebepler bulunmaktadır.

Sanayileşme politikası ve bu yüzden yapılan büyük alımlar sebebiyle, umumi buhranın ortasında, her memlekette tarımsal ürün stoklarının para etmeyip çürüdüğü devrelerde, Türk üreticisi bu dönemi daha hafif geçirebilmiştir.

Bu dönemde (1935) üreticinin yalnız ayakta durması değil, ilerlemesi için gereken tedbirlerin ahenkli ve hesaplı şekilde daima gözönünde tutuldu. Karayolu ve demiryolu yapımları ve ulaşım vasıtalarındaki gelişmede, üretim alanı ile pazar arasındaki irtibatı sağlar hale geldi.

Sulama ve üretim şekilleriyle ilgili tedbirler yanında, köylünün bulunduğu yerde de iş imkanları yaratıldı ve onlara yalnız parasız tohum dağıtmakla kalınmadı, iş verildi ve kazandırıldı. Cumhuriyetin ilk 15 yılında devlet, tarım sahasında yol gösterici, yaptırıcı ve yapıcı olarak rol almıştır.

Türkiye’nin bir tarım ülkesi olduğu dikkate alınarak bu sahadaki uzman sayısını arttırmak amacıyla, Halkalı Yüksek Ziraat Mektebi kapatılmış ve öğretmenlerin büyük kısmı görgü ve bilgilerini artırmaları için yurt dışına tahsile gönderilmiştir.

Ankara’da, “Yüksek Ziraat Enstitüleri” ünvanı altında; ziraat, orman, veteriner, ziraat sanatları, tabii bilimler adlı beş fakülteden oluşan zirai üniversite kurulmuştur. Ankara, Kastamonu, Sivas, İzmir, Balıkesir, Bursa, Erzurum, Adana, Erzurum, Çorum’da pratik (uygulamalı) ziraat mektepleri ile

Ankara ve Adana’da ziraat manikini okulları kurulmuştur.

Ziraat vekaletinin kendi çerçevesi içinde yaptığı işlerin en önemlilerinden biri de eğitim, genel ziraat, tohum ıslah istasyonları, meyvacılık ve bağcılık, hayvancılık, zirai mücadele ve ormancılık konusunda çıkarılmış bulunan kanun ve kararnameler teşkil eder. Bu konular çerçevesinde tohum ıslah istasyonları, fidanlıklar meyvacılık istasyonları kurulmuştur. Bu dönemde zeytin ve çay konularında da çalışmalar olmuş; yabancı zeytin ağaçlarının aşılması ve verimli bir hale getirilmesi amacıyla İzmir, Balıkesir, Çanakkale illerinde birer seyyar zeytin bakım teşkilatı kurulmuştur. Çay fidanı yetiştirmek üzere de Rize’de bir çay fidanlığı tesis edilmiştir.

Hayvancılık alanında ise yapılan başlıca işler şunlardır: Hayvan yetiştiriciliğı, hayvan ekonomisi, hayvan hastalıkları konularında çalışılmıştır. Etlikte bir bektariyoloji enstitüsü, ihraç limanlarında karantina yeri ve laboratuvarlar, hayvan ıslahı için Karacabey, Konya, Sultansuyu, Çukurova haraları ile Sivas, İnanlı, Erzurum, Diyarbakır, Adana, Mahmudiye aygır depoları, Kars, İnanlı inekhaneleri ve özel idarelere bağlı hemen her vilayet merkezinde aygır depoları kurulmuştur. Haraların teşkilat ve tesisleri tamamlanmış, kültür ırkı hayvanlar getirilmiş, çeşitli hayvan hastalıklarına karşı aşı ve serumlar keşfedilmiş ve hazırlanmıştır. Türk çiftçisinin büyük zarara uğramasına yol açan sığır vebasının tamamen ortadan kaldırılması da, bu dönemde gerçekleştirilmiştir.

Zirai mücadele konusunda yapılan işler ise şöyledir: Zararlı hayvanlardan olan domuz ve tarla fareleri ile mücadele edilmiş ve binlercesi öldürülmüştür. Sürme hastalığına karşı tohumluklar ilaçlanmış, pamuklara zarar veren böceklerle mücadele edilmiş, yüzlerce ton çığıt temizlenmiş, süne böceğine karşı mücadele hızlanmış, zeytin sineğı ve güvesine karşı zeytin ağaçları elma iç kurduna karşı elma ağaçları ilaçlanmıştır. Bağlarda da zirai mücadele yapılmıştır. Ürönlere çok zarar veren çekirgelerle uğraşmıştır. Dut, portakal ağaçları ilaçlanmış, hububat, bakliyat, meyve ağaçlarına ve diğer bitkilere zarar veren böceklere karşı mücadele açılmış, Adana ve İzmir’de birer zirai mücadele istasyonu ve Ankara’da bir merkez zirai mücadele enstitüsü kurulmuştur.

1.11.1937 tarihinde Büyük Millet Meclisinde Atatürk’ün tarımla ilgili görüşlerinde ifade ettiklerinin Celal Bayar Hükümetinin 8 Kasım 1937 tarihli program nutkunda nasıl gerçekleştirileceğı açıklanmıştır: Milli ekonominin temeli ziraattir. Bunun için ziraatte kalkınmaya büyük önem vermekteyiz. Köylere kadar yayılacak programlı ve pratik çalışmalar, bu amaca erişmeyi kolaylaştıracaktır. Bunun için her vatandaşın ve köylünün kolaylıkla kavrayabileceğı bir ziraat rejimi kurmak lazımdır. Bu siyaset ve rejimde yer alabilecek önemli noktalar; memlekette topraksız çiftçinin bırakılmaması, bir çiftçi ailesinin geçimini temin edebilen toprağın hiçbir sebep ve suretle bölünemez bir mahiyet alması, küçük, büyük bütün çiftçilerin iş vasıtalarını artırmak, yenileştirmek ve korumak tedbirlerinin alınması, en küçük bir çiftçi

ailesinin bir çift öküze sahip olması, traktörün büyük çiftçilere tavsiye olunması, köyde ve yakın köylerde ortak harman makinaları kullanılması, memleketin iklim, su ve toprak verimi bakımından ziraat bölgelerine ayrılması, ürünlerin miktarının artırılıp, kalitesinin yükseltilmesi, üretim masraflarının azaltılması, zirai mücadele için teknik ve kanuni tedbirlerin alınması, ormanların korunup, dengeli bir şekilde işletilmesi olarak belirtilmiştir.

Hükümet nutkunda “Bugünün ziraat tekniği yalnız en fenni şekilde toprağın verdiğini üretmek değil, piyasanın istediğini, istediği nispet ve şekilde topraktan almak demektir” ifadesiyle modern çiftçiliğin bilgiye, itinaya ihtiyaç gösteren en asil çalışmalar arasına girdiği belirtilmiştir. “Memleketin kudret ve refahını arttırmak ziraatte kalkınmaya bağlıdır” sözü ile de tarımın ülke kalkınmasındaki yeri ortaya konmaktadır. “Dış ticaretimiz bakımından büyük önem verdiğimiz standardizasyonu, tam olarak gerçekleştirebilmek için bu yöndeki çalışmalara ekim anından itibaren başlamak gerekir” ifadesi ise, tarım ürünleri pazarlamasının tohumun ekimiyle başladığına işaret etmektedir. Yine aynı nutukta hayvancılığın teşvik edileceği, taze meyve, sebze ihracatına önem verileceği, ziraat sanayii ile ilgilenileceği ve sütçülüğe özel önem verileceği, köylerdeki sütleri kıymetlendirecek ve satışı kolaylaştıracak kooperatifler kurulacağı da belirtilmiştir.

Cumhuriyetin 15. yıldönümünde radyoda Ziraat Vekaleti adına yapılan konuşmanın bir kısmında ise “Ziraat ve köy kalkınması hareketini en geniş, en koyu manasıyla milli bir hareket saymak lazımdır. Bu hareket, şimdiye kadar bütün milli işlerde yapıldığı gibi devlet ve halk kuvvetlerini tek hedef için birleştirecek, tek hedefe varmak için beraber çalıştıracaktır” denmiştir. Tarımda kalkınmanın sağlanabilmesi için ise köylünün bilgisinin arttırılacağı, teknik seviyesinin yükseltileceği, modern tekniğin köylünün ayağına götürüleceği belirtilmiştir.

Atatürk 1920 yılından ölümüne kadar sürekli olarak Türk Kooperatifçilik hareketinin de içinde olmuştur. Değişik yer ve zamanlarda kooperatifçilik konusundaki görüşlerini açıklamış, kooperatifçiliğin gelişmesi için gerekli yasal düzenlemelere öncülük etmiş, halkına örnek olsun diye şahsen iki kooperatifin kurucusu ve ortağı olmuştur. 1920 yılında TBMM’ne sunulan Kooperatif Şirketler Kanunu Tasarısında, Meclis Başkanı olarak Atatürk’ün imzası vardır. 24 Ağustos 1925’te Kastamonu’da halka seslenerek yaptığı konuşmasında: “Bende çiftçi olduğumdan biliyorum, makinasız ziraat yapılmaz, el emeği güçtür. Birleşiniz. Birlikte makine alınız” diyerek, makine kullanımında kooperatiflerden yararlanılması gerektiğine işaret etmiştir”.

1 Kasım 1929’de TBMM’ni açış konuşmasında: “Bu yıl tarımsal kooperatif örgütlenmeye başlanmış olması, bizi özellikle mutlu ediyor. Bu kooperatifleri ülkenin her tarafına yaymayı çok istiyoruz” demiştir. 1 Şubat 1931’de İzmir Ticaret Odası’nda yapılan bir toplantıda, kooperatifler konusundaki eleştiriler üzerine Atatürk: “Kanaatim odur ki muhakkak surette

birleşmede kuvvet vardır. Kooperatif yapmak, maddi ve manevi kuvvetleri, zeka ve maharetleri birleştirmektir. Yoksa bir zayıf ile bir kuvvetlinin birleşmesinden bahsetmiyorum. Birleşmenin böylesi zayıf olanın kuvvetliye esir olması demektir.....” diyerek kooperatifçiliği desteklediğini bir defa daha ortaya koymuştur.

Kurucusunun Atatürk olduğu o zamanki tek partinin 10-18 Mayıs 1931 tarihlerinde toplanan 3. Büyük Kongresi'nde kabul edilen resmi programının iktisat bölümünde, 4. Maddede: “Çiftçilerimizi kredi ve üretim kooperatifleri gibi ekonomik kuruluşlara kavuşturmak ve bu kuruluşları geliştirmek ve çoğaltmak amaçtır” denilmektedir.

Atatürk 1931 senesinde kooperatifçilik konusunda çalışmalar yapmak üzere bir derneğin oluşturulması için dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'yı görevlendirmiş ve bunun üzerine 20 Mayıs 1931'de İstanbul Üniversitesi bünyesinde Türk Kooperatifçilik Cemiyeti kurulmuştur. Bu dernek Türk Kooperatifçilik Kurumu adıyla Ankara'da faaliyetlerini sürdürmektedir.

1935 yılında Atatürk'ün direktifleriyle 2834 Sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu ile 2836 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu çıkartılmıştır.

Atatürk 30 Haziran 1936'da Mersin'in Tekir Köyü'nde sahibi bulunduğu Tekir Çiftliği civarındaki üreticilerle birlikte bir Tarım Kredi Kooperatifi kurmak üzere Ziraat Bankası'na bir dilekçe vermiştir. Dilekçedeki kooperatif kurucusu 36 üretici imzasından, birincisi Atatürk'e aittir.

1 Kasım 1937 günü TBMM'deki açış konuşmasında: “Köyde ve yakın köylerde müşterek harman makineleri kullandırma, köylülerin ayrılamayacağı bir adet haline getirilmelidir” diyerek tarım makineleri kullanımında kooperatifçiliğin önemini vurgulamıştır. Aynı konuşmada, tarıma dayalı sanayide de kooperatifçiliğin önemine işaret ederek: “Ziraat sanayi bilhassa üzerinde meşgul olacağımız mevzu olacaktır. Bu arada sütçülüğe, süt sanayine hususi önem vermekteyiz. Sırasıyla şehir ve kasabalarımızın temiz ve ucuz süt mamûlatı ihtiyacını temin edecek fabrikalar tesisine ve bununla ahenkli bir surette köylerdeki sütleri kıymetlendirecek ve satışı kolaylaştıracak kooperatifler teşkiline çalışılacaktır” demiştir.

Bir düşünce ve eylem adamı olan Atatürk devamlı kooperatifçilik düşüncesinin oluşması yönünde halkına önerilerde bulunurken, aynı zamanda da 21 Nisan 1925'te kurulan Ankara Memurlar Tüketim Kooperatifi ile 30 Haziran 1936'da kurulan Tarım Kredi Kooperatifi' ne bir numaralı üye olarak, bu konudaki tutumunu, eylemlerine de yansıtarak Türk halkına önderlik etmiştir.